

ТАҚРИЗ

муқарризи расмӣ ба кори диссертатсионии Олифтаева Жола Абдулнӣзовна дар мавзӯи «Салби кислотаҳои гуминӣ аз ангиштҳои Тоҷикистон, таҳқиқ ва модификатсияи фуллерен C₆₀ дар мисоли кислотаҳои гуминии ангишти «Шӯроб»», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои химия аз рӯи ихтисоси 02.00.03- Химияи органикӣ

Кори диссертатсионии Олифтаева Ж.А. ба ҷудо намудани кислотаҳои гуминии (КГ) таркиби шаш ҳавзаҳои кишварамон ва таҳқиқи таркиб, хосияти физикию-химиявӣ, модификатсияи кислотаҳои гуминӣ, инчунин омузиши хосиятҳои антивирусии комплекси C₆₀ кислотаҳои гуминӣ нисбати сирояти гепатити С бахшида шудааст.

Кислотаҳои гуминӣ як қисм аз моддаҳои гумусии табиӣ буда, хосияти баланди биологӣ ва фармакологиро зоҳир мекунад ва инчунин стимулятори раванди қадкашии тухми растаниҳо ба шумор мераванд.

Дар сарсухан моҳияти мавзӯи диссертатсия, аҳамияти илмӣ ва амалии кислотаҳои гуминӣ, омузиши кислотаҳои гуминӣ, объект, предмети таҳқиқот ва ҳадафу вазифаҳо асоснок карда шудааст.

Дар қисми ҳадафи таҳқиқот, муайян намудани миқдори элементҳои химиявӣ ва моддаҳои гуминии 6-ҳавзаи ангиштҳои кишварамон. Салби кислотаҳои гуминии таркиби ангиштҳо ва таҳқиқи васеи онҳо. Модификатсияи кислотаҳои гуминӣ бо фуллерен C₆₀ ва омузиши хосияти антивирусии комплекси C₆₀ - КГ дар мисоли сирояти вируси гепати С асоснок карда шудааст.

Масъалаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсия, ки ҳалли худро ефтаанд, иборатанд аз:

-коркарди усулҳои селективии салби кислотаҳои гуминӣ аз таркиби ангиштҳои ҳавзаҳои «Шӯроб», «Фон-Яғноб», «Зиддӣ»,

«Сайёд», «Назар-Айлоқ», «Куртегин» бо усулҳои пирофосфатӣ, диметилсулфооксидӣ ва ивази ионӣ.

-муайян намудани миқдори микро-ва макроэлементҳои таркиби ангиштҳо ва кислотаҳои гуминии салбгардида.

-таҳқиқи физикию-химиявии кислотаҳои гуминӣ бо усулҳои спектроскопияи ИС-, Масс-, РМЯ, РПМ, хроматография ва электрофорез.

-таҳқиқи раванди гузариши фазавӣ бо таъсири майдони ҳароратӣ ба кислотаҳои гуминӣ.

-модификатсия ва ҷудо карда гирифтани маҳдули комплекси С₆₀-КГ.

-таҳқиқи хосияти антивирусии комплекси С₆₀-КГ дар мисоли вирусии гепатити С.

Дар боби аввал диссертант оид ба дастовардҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, бунёд ва таърихи кашфиётҳо, рушду самти кислотаҳои гуминӣ, хосияти физикию-химиявии компонентҳои марбут, структураи мураккаби КГ, равандҳои гумификатсия, метаболизм ва динамикаи пайдоиши КГ ва ғайраҳо маълумотҳо ҷамъоварӣ намудааст.

Дар боби дуюм диссертант натиҷаҳои ба дастовардаи худро оид ба таҳқиқоти кислотаҳои гуминӣ, ки чунин маълумотҳоро дар бар мегирад баррасӣ кардааст: маълумоти муфассал оид ба таҳқиқоти химиявии таркиби 6-ҳавзаии ангиштҳои кишвар ва салби кислотаҳои гуминии ангиштҳои ҳавзаҳои «Шӯроб», «Фон-Яғноб», «Зиддӣ», «Сайёд», «Назар-Айлоқ», «Куртегин» бо усулҳои экстраксионӣ. Омӯзиши хосиятҳои физикию-химиявӣ ва калориметрӣ, термодинамикаи онҳо, муайян намудани массаи молекулавии кислотаҳои гуминӣ бо роҳи гел-палоиш, пайвасти намудани С₆₀ ба экстракти кислотаҳои гуминии синтезкардашуда омӯзиши хосиятҳои антивирусии С₆₀-КГ

нисбати вируси гепатити С ва натиҷаи антивирусии он оварда шудааст.

Дар боби сеюм натиҷаҳои эксперименталии рисола ба тартиботи гузариши он оварда шудааст. Онҳо иборатанд аз салби кислотаҳои гуминӣ аз таркиби ангиштҳои номбаршуда, муайян намудани миқдори битумнокӣ, намнокӣ ва хокистарнокии ангиштҳо ва кислотаҳои гуминӣ. Дар қисми мазкур низ усулҳои муайян намудани массаи молекулавии фраксияҳои кислотаҳои гуминӣ, таҳлили хроматографӣ, электрофоретикӣ ва гидролитикӣ маҳсули экстраксияи КГ оварда шудааст. Муаллиф усули коркарди лабораторияи «Пептид»-ро оид ба пайваст намудани C_{60} ба аминокислотаҳо ва пептидҳо барои модификасияи КГ бо C_{60} истифода намуда моддаи комплекси C_{60} -КГ ҳосил намудааст.

Муҳимтарин натиҷаҳои ба даст овардаи диссертант ин бо усули таҳлили атомӣ-эмиссионӣ, спектроскопӣ муайян намудани микро- ва макроэлементҳои химиявии таркиби ангиштҳои 6-ҳавзаии кишвар мебошад, ки дар он маълумот оид ба миқдори элементҳо ба таври ҷадвал дода шудааст. Инчунин нишон дода шудааст як миқдори аз ин элементҳо, ки 20-номгӯро ташкил мекунанд. Ҳангоми салби кислотаҳои гуминӣ аз ангишт ба таври комплекс дар якҷоягӣ бо кислотаҳои гуминӣ ҷудо мешаванд.

Дар сах.64 дар ҷадвали 9 тавсифи ангиштҳо ва баромади кислотаҳои гуминӣ аз ангиштҳо дода шудааст ва натиҷаи он хуб муҳокима гардида дар шакли диаграмма низ оварда шудааст ва аз онҳо бармеояд, ки миқдори кислотаҳои гуминӣ дар таркиби ангиштҳои Ватанӣ то 22%-ро ташкил меодааст. Таҳлили спектрии ИС- ва РМЯ-и таҳқиқоти кислотаҳои гуминӣ ва C_{60} -КГ сах.72-ро дар бар мегирад ва бо таври муфассал овардашуда бо натиҷаашон дар ҷадвал ва диаграммаи спектрҳои моддаҳои гуминӣ муҳокима

гардидаанд. Дар саҳифаҳои 72-75-и диссертатсия таҳқиқи кислотаҳои гуминӣ зери таъсири майдонҳои ҳароратӣ бо усули калориметрӣ хеле хуб интишор гардидааст. Муаллиф тағйироти агрегатсионии КГ-ро зери таъсири ҳарорат дар нуқтаҳои гуногуни эндо-ва экзотермикӣ хуб нишон додааст ва қайд гардидааст, ки дар ҳароратҳои гуногун равандҳои рекристаллизатсия (бозтабаллур), релаксатсия (бисёрзаррагӣ) ва қисман ликватсия (ғайри якзинагӣ) ҷой дорад. Дар майдони ҳароратии 422°C ҳолатҳои пурра тағйирёбии кислотаҳои гуминӣ ба амал омада комплекс ба қисмҳо тақсим шуда, равандҳои таҷзия, оксидшавӣ, бухоршавӣ, деструксия ва ғайраҳоро аз сар мегузаронанд.

Диссертант барои тағйир додани хосиятҳои физикию-химиявӣ ва биологии фуллерен C₆₀ ва кислотаҳои гуминӣ усули модификатсиониро истифода намуда ҳалшавии комплекси C₆₀-КГ-ро дар об ва DSO ба даст овардааст, ки боиси хуб истифода намудани C₆₀-КГ дар раванди таҳқиқи моддаи зидди сирояти вируси гепатити С истифода гардидааст.

Натиҷаҳои ба дастовардаи диссертант бори аввал буда ва хуб таҳқиқ шуда мебошад. Хулосаҳои овардашуда бомаврид ва ба мазмуни кори диссертатсионӣ ҷавобгар аст. Усулҳои истифоданамудаи физикию-химиявӣ замонавӣ буда, натиҷаҳои ба дастоварда бо ин усулҳо реалӣ ва актуалӣ мебошанд ва ягон шубҳаеро ба миён намеоваранд.

Натиҷаҳои корҳои илмӣ дар маҷалаҳо ҷавобгӯ ба талаботи КОА-и Тоҷикистон чоп гардидаанд ва дар конференсияҳои илмӣ байналмиллалӣ ва ҷумҳуриявӣ ба таври маъруза баррасӣ гашта бо таври тезисҳо чоп гаштаанд ва миқдоран хеле зиёданд.

Ба ҳамаи инҳо нигоҳ накарда ба баъзе камбудихо назар меафканем: Дар саҳ. 24 овардашудааст:

1. Мавҷуд будани гурӯҳҳои карбоксилӣ, гидроксилӣ, карбонилӣ, аминӣ дар якҷояшавӣ бо иштироки структураҳои ароматӣ, қобилияти ба реаксияҳои донору акцепторӣ ва ионӣ дохил шудани кислотаҳои гумини. Ҳосил намудани бандҳои гидrogenӣ, иштирок намудани равандҳои сорбсиониро таъмин мекунад. Агар хуб мешуд ба тариқи мисол ё далелҳо чунин раванд оварда мешуд.
2. Дар саҳифаи 60 нақшаи Б-истифодаи усули ионивазкунӣ оварда шудааст. Чаро ин схема дар мисоли конкретӣ оварда нашудааст.
3. Солҳои Шуравӣ дар Институти химияи АФР чанд нафаре оид ба нафт ва ангиштҳои Тоҷикистон кор мебуданд. Чаро дар қисми назариявӣ қорҳои онҳо қайд нагаштаанд.
4. Дар диссертатсия баъзе ибора ва калимаҳои русӣ дар қавс оварда шудааст, хуб мешуд, ки диссертант онҳоро намеовард. Чунки бе истифодаи онҳо мақсаду маром ва маънидоди ҷумла ба забони давлатӣ фаҳмо буд.

Фикр мекунам, ки ин камбудиҳо ба мазмун ва натиҷаи кори диссертатсионӣ ягон таъсире надорад ва баҳои корро паст карда наметавонад.

Дар ин замима диссертатсияи Олифтаева Жола Абдулниевова кори илмӣ ба анҷомрасида ҳисобида, онро барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои химия аз рӯи ихтисоси 02.00.03 - химияи органикӣ ба шӯрои диссертатсионии 6Д.ҚОА-003 назди Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон барои ҳимоя пешниҳод намудан бо маврид мебошад.

**Мудири кафедраи химияи ДАТ ба
номи Ш.Шоҳтемур н.и.х., дотсент**

**Имзои дотсент Бобиев Х.А. ро тасдиқ мекунам.
Сардори Шӯъбаи таъминоти ҳуқуқӣ ва
кадрҳои ДАТ ба номи Ш.Шоҳтемур**

Бобиев Х.А.

Тағоева М.А.

